

Japán megnyitásának megjelenései az osztrák és magyar sajtóban

Jelige: Perry és Putyatin

Tartalomjegyzék

1. Bevezető.....	3
2. Történelmi háttér	4
3. Vasárnapi Újság	7
4. Wiener Zeitung.....	8
5. 1854 - Matthew C. Perry és a nyitás.....	9
5.1. Vasárnapi Újság 1854.....	9
5.2. Wiener Zeitung 1854	11
6. 1855 - Jevfimij Vasziljevics Putyatyin és a nagy földrengés.....	18
6.1. Vasárnapi Újság 1855	18
6.2. Wiener Zeitung 1855	20
7. Összegzés	24
8. Képek	25
9. Bibliográfia	27
9.1. Források.....	27
9.2. Szakirodalom és internetes források.....	28
9.3. Folyóiratok	30
9.3.1. Vasárnapi Újság	30
9.3.2. Oesterreichisch kaiserliche Wiener Zeitung.....	30
9.3.3. Abendblatt der oesterreichisch-kaiserlichen Wiener Zeitung.....	32
9.4. Képek forrása.....	33

1. Bevezető

Jelen dolgozat témája a Vasárnapi Újság 19. század közepén megjelent Japánnal kapcsolatos hírei, és ezek összehasonlítása a Wiener Zeitung hasonló témájú cikkeivel az 1854-től 1855-ig tartó időszakban. A választás azért esett erre a témakörre, mert mindig is érdekelt Európa és Japán kapcsolattörténete, főleg ami a kezdeti korszakokat illeti. A többes szám használata azért is indokolt véleményem szerint, mert az első 1543-as kapcsolatfelvétel után a 17. században Japán bezárta kapuit az európai hatalmak előtt, kivéve a hollandokat. Ezt 1853-ig fenn tudták tartani, ekkor viszont kénytelenek voltak engedni a nyomásnak, így az ország 19. századi megnyitásával újabb korszakba lépett az európai és japán kapcsolatok története.

A Wiener Zeitungot azért is találtam megfelelőnek, mert ez időben teljesen lefedi a Vasárnapi Újság kiadási éveit, tekintve, hogy előbbi az 1700-as évek eleje óta napjainkig kiadásra kerülő, létező lap, míg utóbbi 1854 és 1921 között látott napvilágot. Számtalan egyéb folyóirat jelent meg ebben az időszakban az osztrák fővárosban, de egyiket sem lehetett a kiadási évek szerint párhuzamba állítani a magyar újsággal, vagy teljesen más jellegű sajtótermék volt.

A vizsgált korszakban a szerzők a Japánnal kapcsolatos információikat még közvetett forrásokból szerezték. Ebből következően azt szeretném megvizsgálni, hogy a Vasárnapi Újság szerzői mennyire támaszkodtak a Habsburg Birodalom központjában megjelent hivatalos napilapban szereplő hírekre, illetve hogy található-e egyezés a két újságban megjelent hírek között az 1854 és 1855 között megjelent számokban. Továbbá feltételeztem, hogy a Magyarországon megjelent Japánnal kapcsolatos hírek forrásának nagy része elsősorban német nyelvterületről, német közvetítéssel került be. Valószínűnek tartottam, hogy találok ilyeneket, mivel épp ekkoriban kényszerült arra Japán, hogy megnyissa kapuit az idegenek előtt. Ez volt az a kor, amikor egyre több hír foglalkozott a távoli országgal, míg korábban igencsak szűk volt az elérhető források száma, amiket a 16-17. századi misszionáriusok, később a hollandok, illetve hajótöröttek írtak. Ezeket röviden ismertetem a következő fejezetben, hogy látható legyen mit tudott a Nyugat a 19. század elején a nyitást megelőzően Japánról.

A kutatás folyamán a hangsúlyt a Vasárnapi Újság tematikájának megfelelően az ismeretterjesztő témájú cikkekre helyeztem, ugyanakkor szükségesnek találtam megvizsgálni a Wiener Zeitungban megjelent Japánnal kapcsolatos politikai híreket is, mivel sok ilyen szerepelt a bécsi lapban, ezeket összefoglalva ismertetem a lábjegyzetben is. Ott ahol, az adott időszakban sok politikai témájú hír vagy cikk jelent meg, az átláthatóság kedvéért az országok szerinti csoportosítás mellett döntöttem, mivel a kronológiai sorrendet ebben az esetben nem

tartottam megfelelőnek. A lábjegyzetben a könnyebb olvashatóság érdekében ezeknél az összefoglalóknál a dátumot és az oldalszámot tüntettem fel, a pontos adatok megtalálhatóak a bibliográfiában.

A korban a szerzőknek gondot okozott a japán nevek, helyek, szavak átírása, ezeket szó szerinti idézetnél eredeti formában meghagytam, a többi helyen a mai változatot tüntettem fel, zárójelben ismertetve az újságban megjelentet is. Azoknál a részeknél, ahol a cikk összefoglalásánál többször is idézek az eredeti műből, ott az elejére tettem lábjegyzetet, ez értelemszerűen vonatkozik az utána következő rész egészére.

A Vasárnapi Újság 1854 és 1855 között megjelent számait áttekintettem, a Wiener Zeitungban való kereséshez az Österreichische Nationalbibliothek ANNO - AustriaN Newspapers Online programjának keretében digitalizált újságokban kerestem a témámhoz tartozó cikkeket, de hasznomra vált még Lévai Gábor 1943-ban megjelent *Japán magyar könyvészete*, illetve Buda Attila szerkesztette 2010-ben kiadott *Messziről felmerülő vonzó szigetek* című műve. A vizsgálat során az utóbbi két szerző által összegyűjtötteken felül is találtam a témához tartozó Japánnal kapcsolatos információt.

Mivel nem egy repertórium összeállítása volt a dolgozatom célja, a kutatás folyamán megtalált mindent hírt feljegyeztem, de a tárgyhoz nem kapcsolódó részek ismertetésétől eltekintek, ezenkívül megnéztem a politika történetet is.

A Wiener Zeitung esetében a mellékletek tartalmát nem mutatom be bővebben, kivételt képez az újsághoz tartozó esti szám, mivel az Abendblatt-ban is találhatóak kutatás szempontjából fontos hírek, illetve olyan eset is előfordult, amikor csupán az esti szám volt elérhető.

Összegezve tehát a dolgozatban a magyar és osztrák lap 1854 és 1855 között megjelent Japánnal kapcsolatos híreit szeretném bemutatni, illetve összehasonlítani.

2. Történelmi háttér

Nyugaton először Marco Polo művéből olvashattak röviden Japánról. Az első európai később, 1543-ban jutott el először az a felkelő nap országába, de az 1600-as évek elején a Tokugavák jobbnak látták kitiltani az idegeneket a nehezen egyesített országból. Ez alól nyugatiak közül csak a hollandok jelentettek kivételt, de a mozgásterük erősen korlátozott volt. A bezárkózási rendszert a 19. század közepéig tudták fenntartani, ekkor viszont már csak idő kérdése volt, hogy az közben technikai fejlettségben megerősödött nyugat, a kelet felé törekvő oroszok,

illetve az óceán másik oldaláról érkező amerikaiak közül melyik ország fogja kikényszeríteni a nyitást, ami végül az amerikaiaknak sikerült elsőként 1853-ban.

Vajon milyen információk birtokában volt ekkor a Nyugat, mi szivároghatott ki a hollandokon keresztül, milyen kép alakult ki erről a zárt világról?¹ A 19. századig a Nyugat érdeklődése elsősorban Kínára és Indiára irányult,² a hollandokat pedig jobban érdekelte a kereskedelem, mint hogy könyveket írjanak Japánról. A korábbi 16-17. századi jezsuita és egyéb megfigyelők feljegyzései feledésbe merültek. Néhányan, főként orvosok azonban, érdeklődni kezdtek az ország iránt is, ahova küldték őket.³

A német Engelbert Kaempfer (1651-1716) 1690-től két évig volt Dedzsimán, orvosként dolgozott és tanított. Információit egyik japán tanítványának segítségével szerezte, aki két évig vele maradt.⁴ A svéd tudós Carl Peter Thunberg több mint nyolcszáz féle japán növényt gyűjtött, a holland Isaac Titsingh pedig háromszor járt Japánban az 1780-as években. Komolyan tanulmányozta az országot; hazatérve Párizsban telepedett le, de sajnálatos módon anyagai szétszóródtak és elvesztek a francia forradalom alatt. A szintén holland Hendrik Doeff Dedzsimán tartózkodott 1804 és 1817 között. Egy japán szótáron dolgozott és lejegyezte tapasztalatait is. A német Philipp Franz von Siebold 1823 és 1828 között orvosi iskolát alapíthatott Nagaszakiban, de el kellett hagynia az országot, mert találtak nála egy térképet Észak-Japánról. Tanítványaival esszéket íratott az országról, más anyagokat is gyűjtött művéhez, ami fontos ismeretanyagul szolgált később a távoli zárt világ iránt érdeklődők számára. Más holland orvosok is írtak dezsimai tartózkodásukról és Japánról, de írásaik közül kevés maradt fenn.⁵

Ezen a feljegyzések alapján dolgozhattak az Encyclopaedia Britannica szerzői is, amelynek első kiadásában 1771-ben még csak rövid földrajzi leírás szerepel Japánról, szemben a Kínáról szóló rész 8 dupla hasábjával. A második kiadásban 1780-ban bővítették a Japánról szóló részt, Kaempfer *The History of Japan* c. művéből, amely szerint a tenger által körülvett

¹ Erről a témáról Farkas Ildikó is írt tanulmányt a Tanulmányok a magyar-japán kapcsolatok történetéből című kötetbe: *Farkas Ildikó: Japán megjelenése Magyarországon a XIX-XX. század fordulóján*. In: Tanulmányok a magyar-japán kapcsolatok történetéből. Szerk. Farkas Ildikó – Szerdahelyi István – Umemura Yuko – Wintermantel Péter. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2009. 63-88.

² *Endymion Wilkinson: Japan versus the west. Image and Reality*. Penguin books, London England-New York N.Y. USA 1990. 97-98.

³ *Wilkinson E: Japan versus the west* i. m. 106.

⁴ *Marius B. Jansen: The Making of Modern Japan*. The Belknap Press of Harvard University Press. Chambridge-Massachusetts-London England 2002. 83.

⁵ *Jansen, M. B.: The Making of Modern Japan* i. m. 84-85.

Japán a földrengések országa, egy nagyon tisztelt kúp alakú vulkánnal. Nyíltan elfogadóak az öngyilkossággal szemben, jellemük élesen ellentétes, egyrészt szerények, türelmesek, udvariasak, szorgalmasak, tiszták, művésziek és becsületesek, másrészt büszkék, becsvágyóak, kegyetlenek, könyörtelenek, szenvedélyesek és bosszúvágyóak.

A 1840-es hetedik kiadásban megjelent, hogy az európaiak új piacokat keresnek. Sir Stamford Raffles, jávai kormányzó írásaira hivatkoztak,⁶ aki megpróbált kapcsolatot létesíteni Japánnal és megszerezni a hollandok kereskedelmi jogait Nagaszakiban.⁷ Annak ellenére, hogy bővült a Japánról szóló rész, a kínai sokkal részletesebb volt; a 19. század végéig várni kellett, hogy ne csak misszionáriusok, hajótöröttek és holland kereskedőállomáson lakó, vagy oda utazók beszámolóira hagyatkozzanak a szerzők.⁸

A Nyugatiak Japánról szóló információi Matthew C. Perry előtt meglehetősen szegényesek, az ezek alapján kialakult sztereotípiák – elzárkózott, felderíthetetlen világ, földrengések, vulkánok, Fuji, öngyilkosság, tiszták, szorgalmasak, idegesek és nagy a tudásvágyuk, rendkívüli erényekkel és bűnökkel jellemezhetőek stb. – sokáig részei voltak a nyugatiak Japán képének.⁹

Ami Magyarországot illeti, az első Japánról szóló művek főként az egyházi intézmények és olvasók körében terjedhettek, mint például Xavéri Szent Ferenc 17. századi életrajza. Az első magyar nyelvű mű, amelyben Japánt megemlíti Apáczai Csere János 1653-ban, de teljes egészében csak két évvel később megjelent *Magyar Enciklopédia* című műve volt.¹⁰ Ennek a műnek A földi dolgok című fejezetében az Ázsiai országoknál szerepel Japán.¹¹ Az első Magyarországon megjelent, bár nem magyar nyelvű, kizárólag Japánnal foglalkozó könyvet Hartleben Konrád Adolf adta ki *Neustes Gemälde von Japan und Japanern* néven. A kétkötetes műben a már fent említett utazók – Kaempfer, Thumberg és még Krusenstern, Langsdorff és Golovnyin – útleírásaiból, tudósításaiból válogattak.¹²

Kaempfer-ről és Thumberg-ről volt szó az előző bekezdésben, Vaszilij Mihajlovics Golovnyin 2 évet töltött fogságban, Japánban 1811 és 1813 között, erről az időszakról több

⁶ Wilkinson E.: Japan versus the west i. m. 106-107.

⁷ The Chambridge History of Japan (1-6.) 5. kötet: The Nineteenth Century. Szerk. Marius B. Jansen. Cambridge University Press. New York-Melbourne-Madrid-Cape Town-Singapore-Sao Paulo-Delhi 2007. 261.

⁸ Wilkinson E.: Japan versus the west i. m. 108.

⁹ Uo. 109.

¹⁰ Messziről felmerülő vonzó szigetek. I. Japánról szóló, magyar nyelvű ismertetések a kezdetektől 1869-ig. Szerk. Buda Attila. (Pagoda és Krizantém) Ráció kiadó. Budapest 2010. 18-19.

¹¹ Apáczai Csere János: Magyar Encyclopaedia. Kritérium könyvkiadó. Bukarest 1977. 206.

¹² Buda A. szerk: Messziről felmerülő i. m. 22-23.

kötetes művében is beszámolt.¹³ Adam Johann von Krusenstern az 1803-1806 közti orosz föld körüli expedíció vezetője volt, érintették Japánt is.¹⁴ Georg Heinrich Langsdorff csatlakozott Krusenstern-hez és szintén írt erről a nagy útról.¹⁵

A komolyabb érdeklődés Japán iránt mind Bécsben, mind Magyarországon az 1850-es években kezdődött, Japán megnyitásával.

3. Vasárnapi Újság

A Vasárnapi Újság 1854 és 1921 között megjelent, 68 évfolyamot megélt képes, ismeretterjesztő hetilap volt. A Szépirodalmi lapok munkatársai, Pákh Albert, Jókai Mór és Gyulai Pál alapították, angol példák alapján. Ismerték a német változatokat is, és tisztában voltak vele, hogy az eddigi próbálkozások miért nem voltak különösebben sikeresek. Az újság neve is arra az angol laptípusra utal, amely vasárnaponként jelent meg, néhány pennybe került, illusztrált, enciklopédikus jellegű volt és széles olvasóközönségnek szánták. A kiadási engedélyt 1854 februárjában kapták meg,¹⁶ az első szám március 5-én jelent meg,¹⁷ Heckenast Gusztáv adta ki. Olyan sikeres volt, hogy első számait a nagy népszerűség miatt újra ki kellett adni.¹⁸ A lap fennállása alatt a főszerkesztők Pákh Albert, Jókai Mór, Heckenast Gusztáv, Nagy Mikós és Hoitsy Pál voltak. 1855-ben megszületett a Vasárnapi Újság mellékleteként a Politikai Újdonságok, illetve német megfelelője a Sonntags-Zeitung.¹⁹

Rendkívül sokféle témában jelentek meg cikkek az újságban: életrajzok, irodalmi művek akár folytatásokban, versek, elmélkedések, házi orvos, rövid hírek, természettudomány, ipar, mezőgazdaság, néprajz, női témák, divat, gyereknevelés, vízállás, gabonaárak, hirdetések stb. Oldalszámokat a teljes évfolyamra közöltek. Az újság fejléce négyszer változott, de mind a négy változatban nőalak ül középen. A cikkek az 1860-as évek elejéig 2 hasámban szerepeltek a nagy alakú lapokon, ezt követően három hasámban. Minden számot gazdagon illusztráltak.

¹³ *Vaszilij Mihajlovics Golovnyin: Memoirs of a captivity in Japan, during the years 1811, 1812 and 1813 with Observations on the country and the people I-III.* Printed for Henry Colburn and Co. London 1824., <https://archive.org/search.php?query=creator%3A%22Golovnin%2C+Vassilii+Mikhailovich%22> 2014.04.10

¹⁴ *Heinz Walter: Adam Johann von Krusenstern (1170-1846).*

Neue Deutsche Biographie, <http://www.deutsche-biographie.de/sfz46459.html> 2014.04.10.

¹⁵ *Ratzel: Georg Heinrich Freiherr von Langsdorff (1774-1852).* *Allgemeine Deutsche Biographie*, <http://www.deutsche-biographie.de/sfz61240.html> 2014.04.10.

¹⁶ A magyar sajtó története 1705-1982. I-II/2. Főszerk: Szabolcsi Miklós. Akadémiai kiadó. Budapest, 1979-1985. II/1. A Vasárnapi Újság (1854-1921), <http://mek.oszk.hu/04700/04727/html/358.html> 2014.02.06.

¹⁷ Vasárnapi Újság, 1. évfolyam 1. szám (1854. március 5.)

¹⁸ A magyar sajtó II/1. kötet i. m.

¹⁹ Uo.

Pákh Albert felelős szerkesztő a következő szavakkal foglalja össze az újság lényegét:

„Mik egy néplap kellékei? Az, hogy érdekes legyen. Az, hogy hasznos legyen. És az, hogy olcsó legyen. Ime vállalatunkról bizton hisszük, elmondhatni, hogy mind e három tulajdonnal birni fog.”²⁰

4. Wiener Zeitung

A Wiener Zeitung elődjét a Wienerischen Diarium-ot 1703-ban alapították,²¹ ezzel a világ legrégebbi, mai napig megjelenő újsága, 310 éves. A ma is ismert nevét, a Wiener Zeitung-ot 1780. január 1-én kapta. 1812 óta az osztrák kormány hivatalos lapja, 1857-től kezdve az állami nyomda adta ki. Mivel a cenzúra és hivatalos volta miatt nem tudott önálló politikai álláspontot képviselni, így a 19. század második felében jelentős kulturális és tudományos híreket közlő lappá vált. 1855-ben 4500, 1920-ban 10000, 1938-ban 25000, 1970-ben 30000, 2000-ben 24000,²² 2009-ben 40000 példányszámban jelent meg.²³ Kezdetben hetente kétszer, később hetente háromszor, 1848-tól hétfő kivételével naponta, végül naponta adták ki.

Az általam vizsgált korszakban az újság fejlécén Österreichisch-Kaiserliche Wiener Zeitung (1852. január 1.-1857. december 17.), majd a Wiener Zeitung szerepelt.²⁴ Természetesen a Wiener Zeitungnak már ebben a korszakban voltak mellékletei, mint például a Blätter für Literatur und Kunst, Amstblatt zur Wiener Zeitung, Intelligenzblatt zur Wiener Zeitung stb. Az Abendblatt, az újság esti kiadása 1848-tól jelent meg, ez a nap utolsó híreit, bel- és külföldi híreket és egy úgynevezett Feuilleton részt tartalmazott, amiben irodalmi vagy beszédtemák szerepeltek. A napilap két részre volt bontható, hivatali és nem hivatali részre. A nem hivatali részbe olyan hírek kerültek, amelyek érdekessé tették a lapot, mint például a bécsi Akadémia üléséről készült beszámolók, de meteorológiai, állami, helyi hírek, reklámok és irodalmi, tudományos, kritikai része is volt.²⁵

²⁰ Pákh Albert: Vasárnapi Újság: Ismertető.

<http://epa.oszk.hu/00000/00030/ismerteto.html> 2013.04.19.

²¹ Franz Stamprech: Die älteste Tageszeitung der Welt. Druck und Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei. Wien 1977. 3.

²² Austria-Forum: Wiener Zeitung, http://austria-forum.org/af/AEIOU/Wiener_Zeitung 2014.03.23.

²³ Eurotopics: Wiener Zeitung:

http://www.eurotopics.net/en/home/medienindex/media_articles/?frommedia=65879 2014.03.23.

²⁴ Wiener Zeitung: http://anno.onb.ac.at/info/wrz_info.htm 2014.03.23. és Wiener Zeitung:

http://www.onb.ac.at/ausb/pro7/pt6/info/wrz_info.htm 2014.04.14.

²⁵ Zur Geschichte der Kaiserlichen Wiener Zeitung, 8. August, 1703-1903. Kommissionsverlag, Druckerei der kaiserlichen Wiener Zeitung. Wien 1903. 9.

<http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno-plus?aid=wzj&datum=1903&page=25&size=45> 2014.03.23.

A 19. század elején a magyar sajtóban csak olyan hírek jelenhettek meg külföldi lapokból, amelyek szerepeltek a Wiener Zeitungban is.²⁶ Készült egy felmérés az 1850-es évek közepén a magyarországi kormányajtóról, amelyből kiderült, hogy a lojális érzelműek inkább a Wiener Zeitungot járatják, mert mind politikai, mind tudományos, illetve irodalmi szempontból jobbnak tartották a Budapesti Hírlapnál.²⁷

Az újságban a ma már kissé nehezen olvasható gót betűtípust használták, ahogy az a német illetve cseh nyelvterületen jellemző volt, itt használták a legtovább.²⁸ A Wiener Zeitung 1939.december 31-ei számát is ezzel a betűtípussal nyomtatták.²⁹

Oldalszámokat ugyanúgy teljes évfolyamra közöltek, ahogy azt a Vasárnapi Újságnál is láttuk, viszont a Wiener Zeitung és az Abendblatt oldalszámai egymástól függetlenek, az esti szám értelemszerűen a teljes évfolyamot nézve rövidebb.

5. 1854 - Matthew C. Perry és a nyitás

5.1. Vasárnapi Újság 1854

A Vasárnapi Újságban 1854 nyarán szerepel az első hír Japánról; a 14. szám *Egyveleg* című rovatában, amelyben néhány soros rövid hírekben számoltak be érdekességekről a világ minden tájáról, illetve itthonról. Elsőként a japán házassági szokásokkal ismerkedhettek meg az olvasók:

*„Ha egy japán nő férjhez megy, lennének bár csupa drága gyöngyből fogai, azokat bizonyos edző szerrel korom feketére festi. Ezen szokás következtében aztán mihelyt elmosolyodik a menyecske, fogai tüstént elárulják, hogy menyasszonyi koszorúhoz nincs joga. Más sokkal okosabb szokásnál fogva szinte Japánban, minden gyermek születésekor egy fát szokás ültetni, s mikorra a felnőtt gyermek házasságra lép, a vőlegény és menyasszony fáját kivágják s felbutorozzák belőle az új házasság lakását.”*³⁰

²⁶ A magyar sajtó története I. 1705-1848: Sajtónk a 19. század első évtizedeiben: <http://mek.oszk.hu/04700/04727/html/105.html> 2014.03.23.

²⁷ A magyar sajtó története II.: <http://mek.oszk.hu/04700/04727/html/330.html> 2014.03.23.

²⁸ Szabaddolcsészet, Betűtípusok, Gót betűk, http://mmi.elte.hu/szabaddolcseszet/index.php?option=com_tanelem&id_tanelem=378 2014.03.23.

²⁹ Wiener Zeitung. 236. évfolyam. 309. szám (1939. december 31.)

³⁰ Házassági szokások Japánban. Vasárnapi Újság, 1. évfolyam 14. szám (1854. június 4.) 115.

A fogfestés szokásáról később a Wiener Zeitungban is olvashatunk, az 1854. szeptember 15-ei számban.

Az első évfolyam 18. számában, mindjárt a második oldalon a *Hogy áll a világ? – I. Az amerikaiak Japánban*³¹ című cikkben hosszabban 2 hasábian számolnak be az aktuálpolitikai helyzetről. Európában háború van,³² míg a Távols Keleten béke és polgárosodás kezdődik. Ázsia távoli részén található Japán, ahová mindeddig nem volt szabad idegennek belépni, „*még csak hajótörést sem volt szabad szenvedni senkinek a japáni partokon*”, csak a hollandoknak volt szabad évente egyszer belépni, majd az onnan hozott ritkaságokkal ők ismertették meg Európával Japánt. Festett bútorokat, porcelán tányérokat, selyem szöveteket, sálakat stb., ami „*már századok óta eléggé ébren tartják a kereskedővilág kíváncsiságát [...]* De a mi mind ennél sokkal nevezetesebb, megtudták, hogy Japán partjain tömérdek és ritkajóságú kőszén találtatik, már pedig napjainkban a kőszén becsebb dolog kezd lenni az aranynál, mert a mióta gőzzel járják a tengert, a kőszén nélkülözhetetlen cikk.” Beszámolnak arról, hogy Perry hat hajóval az előző évben kényszerítette nyitásra az országot, „*mert az meg nem engedhető, hogy egy ország kizárja magát a világból, s kikötőiben megtagadja az idegen hajósoktól az ivóvizet, s zivatar idején a menekülést s mintegy határvonalt huzzon ismert és nem ismert világ között.*” A japánok nem akadályozták meg az amerikaiak partraszállását, sőt az uragai kormányzó viszonzta a látogatást, jót mulatott az amerikai hajó fedélzetén és dicsérte „*az előttük addig ismeretlen sampányi pezsgőt.*” A fiatal császár³³ hajlandó kereskedelmi szerződést kötni, de ezt a kegyelmet a szomszéd oroszoknak nem adta meg. Leírja a tárgyaló hivatalnokok nevét, majd megjegyzi a szerző, kinek neve nem ismert, hogy milyen magyarosan hangoznak a nevek. Átvették a japánok az „*angol, hollandi japán, és chinai nyelven szerkesztett kereskedelmi ajánlatot*”, amit az országtanács elé terjesztenek. Írnak arról, hogy mindent nagyon megfontolnak, és hogy már két kikötőt használhatnak az amerikaiak, akik ajándékokat is küldtek a császárnak, hogy még nagyobb kedve legyen megnyitni az országot: „*egy vasutat, gőzmozdonnyal együtt, egy villanytelegrafot, egy könyvsajtót, szöveteket, könyveket, metszvényeket, gyapotot, távcsövet, kályhát, pisztolyokat, és egy láda pezsgőt. A császárnénak női piperéket, bársony öltözetet, zsebórát, borokat és illatszereket.*” Legjobban a vasút és a villanytelegráf tetszett a japánoknak, a 3 angol mérföld

³¹ Hogy áll a világ? – I. Az amerikaiak Japánban. Vasárnapi Újság, 1. évfolyam 18. szám (1854. július 2.) 150-151.

³² Krími háború, Olaszországban egyesítési harcok

³³ A császár alatt itt a sógun értendő, sokáig nem tudtak különbséget tenni a kettő között. Ugyanez megfigyelhető a Wiener Zeitung cikkeiben is. A valódi hatalommal rendelkező felet hívják császárnak.

hosszúságú vasútról alig akartak leszállni. A japánok barátságáról is beszámol, mert engedték, hogy egy matrózt, aki elhalálozott ne a tengerbe temessenek, hanem japán földbe. A cikket azzal zárta a szerző, hogy az emberiség nagy köszönettel tartozik Amerikának a nyitásért, amiért a „*az újra ifjuló Ázsiában a testvériség lánczait összekötni iparkodik. Ki tudja nem onnan várható-e az emberiség ujjá születése?*”³⁴

A szerzők csak nagyon ritkán tüntették fel, hogy mely művekből, forrásokból vették az információikat, így itt sem tudni a forrást, de a Wiener Zeitung július 2. előtti számaiban szerepelnek olyan írások, amelyek segítségével a fenti cikk megszülethetett. Az osztrák lapban megjelent cikkekben szerepelnek az ajándékok, az egymásnál tett látogatás, ám az egyik írásban később cáfolta a szerző, hogy villanytelegráfot nagyra értékelték volna, illetve szerepel a matróz temetésének engedélyezése is.

Ebben az évben magyar nyelvű, Japánról szóló ismertetés máshol nem jelent meg Magyarországon.³⁵

5.2. Wiener Zeitung 1854

Japán szempontból az 1854-es év a Wiener Zeitungban egyértelműen Matthew C. Perry-ről szól, a cikkek nagy részében az ország Perry által kikényszerített megnyitása, illetve az ezzel kapcsolatos hírek szerepelnek. Az 1854-es évben nem volt olyan hónap, hogy Japán ne szerepeljen valamilyen okból az újságban, de a bevezetőben leírtaknak megfelelően a Vasárnapi Újság tematikája szerint válogattam a cikkeket, a külpolitikai témájú cikkeket lábjegyzetben foglalom össze.

A január 25-ei számban írnak a japán császár haláláról.³⁶ Tokugava Iejosi haláláról számolnak be, aki 1853 nyarán halt meg, Kómei császár 1846 és 1867 között „uralkodott”.³⁷ Ezt a hírt egy holland kereskedőhajó is megerősítette, a trónörökös még nem koronázták meg.

³⁴ Hogy áll a világ? – I. Az amerikaiak Japánban i. m. 150-151.

³⁵ Buda A. szerk.: Messziről felmerülő i. m. 190-191.

³⁶ Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 21. szám (1854. január 25.) 231.

³⁷ Conrad Totman: Japán története. Osiris kiadó, Budapest 2006. 819.

Ugyanebben a számban írtak arról is, hogy Dedzsimánál (a cikkben Desima) megfigyeltek egy üstököst.³⁸

Februárban, márciusban, áprilisban és májusban főként külpolitikai témájú hírekben szerepel Japán.³⁹ Április 28-án írnak először W. Heine-ről, egy találmánnyal kapcsolatban.⁴⁰ Wilhelm Heine a későbbiek folyamán többet fog szerepelni, mivel a német úr Perry-hez csatlakozva eljutott Japánba és több könyvet is írt az élményeiről.⁴¹

A május 27-ei számban egy hosszabb cikkben a külpolitikai hírek mellett egyéb érdekességeket is olvashatunk. A tárgyaló felek baráti látogatásokat tettek egymásnál, a tárgyalás körülményeiről is olvashatunk. Egy tisztnek pedig sikerült közel jutnia Edohoz (a cikkben Yedo szerepel). A tenger elég mély nagyobb hajók számára is, látta a várost, annak fekvését, háttérben erdővel borított hegyeket, nagyszámú, főként egyszintes házakat. Az Edo lakosairól szóló számokat túlzónak ítélte és a japánok is London és Párizs után helyezik magukat. Megtudjuk azt is, hogy az ottlét alatt meghalt egy ember, a japánok megengedték, hogy eltemessék, illetve engedélyeztek néhány tisztnek kirándulásokat a környéken. Felkeresték a sűrűn lakott Kanagavát és Kasacca-t (?), mindenhol kedves fogadtatásban részesültek, mindenhol gondosan művelt földeket láttak és fejlett kultúrával találkoztak. A templomok kisebbek, mint a kínaiak, de a falak aranyozottabbak. Az istenekről készült képek gazdagon díszítettek és minden a legnagyobb rendben van. Néhány házban lehetett látni japán mesterek által készített órákat. Papok és a nép mindenhol nagyon udvarias. Megtudhatjuk azt is, hogy a japánoknak szánt ajándékok között volt több példány Webster teljes

³⁸ Wiener Zeitung, 38. szám (1854. február 14.) 415.

³⁹ *Hollandia*: Hazaért egy holland kereskedőhajó Japánból (Wiener Zeitung, 1854. február 14. 415.), illetve megérkeztek az előző évi hírek Dedzsimáról Hollandiába (Február 23. 499-500.).

Egyesült Államok: Az amerikai flotta elindult Hongkongból Japánba, erről a február 26-ai (534.) és 28-ai (546.) számban is írtak. Hozzájuk csatlakozik majd négy további hajó is (február 14. 415.). Ezeket a híreket márciusban kiegészítették a hajók neveivel és típusaival (Március 13. Abendblatt, oldalszám nem látható, Március 14. 688., Március 16. Abendblatt 248., itt kiegészítés). Májusban szerepel a washingtoni szenátus által Perry-nek írt instrukciói, amely szerint nem folyamodhat erőszakhoz, csak, ha megtámadják, baráti legyen a hangvétel, de ha szükséges, váltson hangnemet (Május 25. 1445., szerepel a tartalomjegyzékben is).

Oroszország: Miklós cár levelet küldött Japánba, választ nem érkezett (Február 23. 499-500.), ezt Putyatin admirális vitte, akit nagy pompával fogadtak Nagasakiban (cikkben Nangasaki szerepel) (február 14. 415.). Úgy tudják, hogy az orosz flotta is ezeken a területeken jár (Március 16. Abendblatt 248.), illetve az oroszok is szerződést írtak alá a japánokkal (Április 10. csak Abendblatt, 328.), Putyatin admirális tárgyalásai sikeresebbek voltak, mint Perry-é (Április 11. 973.). Errefelé tart Kalkuttából egy angol hadihajó is (Március 16. Abendblatt 248.).

⁴⁰ Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 102. szám (1854. április 28.) 1164.

⁴¹ *Viktor Hantzsch*: Peter Bernhard Wilhelm Heine (1827-1885). Allgemeine Deutsche Biographie <http://www.deutsche-biographie.de/sfz28920.html> 2014.03.18.

szótárkönyvéből, a kisvasút és a távíró nagy csodálatnak örvendett, továbbá lerajzolták és lemérték az egyik amerikai hajót is, mert szeretnének építeni maguknak egy hasonlót.⁴²

Június 8-ai amerikai híreknél szintén olvasható egy hosszabb leírás, amelyben szerepel egy amerikai tiszt beszámolója az eseményekről. A tárgyalás előkészítéséről és a diplomáciai egyeztetésekről szóló információk mellett megtudhatjuk, hogy a szerződés kínai mintán alapul, a japán kereskedők tapasztaltak, értenek a kereskedelemhez és nem naivak. Uruga kormányzójának és kilenc emberének vacsorát adtak a tiszt hajójának fedélzetén. A tiszt szerint minden kétséget kizáróan ez volt a japánok első európai vacsorája, ennek ellenére rutinos ingyenként fogyasztották a finomságokat, sőt szerettek volna magukkal vinni a számukra ismeretlen ételekből, amit papírba csomagoltak szalvéta helyett. Kést és villát is nagy ügyességgel használtak, tószjtjainkra olyan ütemesen reagáltak, mintha egész életükben ilyeneket hallgattak volna. Az egyik hadnagy énekelt, amire egy japán verssel válaszoltak. A tiszt azonban a japán éneket nem találta széphangzásúnak, egy náthás oroszlán bőgéséhez hasonlította. Beszámolt a kisvasútról és a távíróról is, utóbbi bűvészmutatványon csodálkoztak, de véleménye szerint nem tartották többre egy játékszernél.⁴³

A leírásból arra a következtetésre jutottam, hogy valószínűleg nem először volt a japánok kezében kés és villa, a bakufu nyilván olyanokat küldött tárgyalni, akiknek korábban megengedett volt foglalkozni a Nyugattal.

Ahogy láttuk az ajándékokról, a matróz temetéséről, a tárgyalási körülményekről írtak a Vasárnapi Újságban is. Japán megnyitása olyan különleges volt, hogy a házassági szokások mellett érdemes volt hosszabb cikkben, a magyar újságban is beszámolni róla.

A Wiener Zeitung további nyári számaiban a külpolitikai hírek mellett⁴⁴ augusztus 11-én olvasható az amerikai-japán szerződés bevezető résszel és a paragrafusokkal. A nyugati

⁴² Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 127. szám (1854. május 27.) 1465. Japán szerepel a tartalomjegyzékben is.

⁴³ Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 137. szám (1854. június 8.) 1578.

⁴⁴ Az amerikai szerződéstervezet (Wiener Zeitung, 1854. június 28. Abendblatt 580.), említik az amerikai szenátus tervét, hogy legyen köztes kikötő állomás Kalifornia és Sanghaj között (július 11. 1867.), Perry szerződése megérkezett Washingtonba (július 29. 2028.), az angolok is Amerikához hasonlóan szerződést kötnének a japánokkal (augusztus 3. 2071.). Az amerikai japán expedícióra 370.000 dollárt szántak. (augusztus 12. 2157.)

Az év hátralévő részének külpolitikai hírei:

Szeptemberben olvasható, hogy Perry még nem érkezett vissza Hongkongba augusztusig (szeptember 19. 2498.), illetve, hogy elküldte a szerződést New Yorkba ratifikálásra (szeptember 29. 2605.).

Az amerikai kereskedelmi szerződés kiegészítése az Okinaván kötött szerződéssel: kiköthetnek, helyiek segítenek, ha kell, jó áron vehetnek mindent, amire szükségük van, mehetnek bárhova a szigeten, de ha bűnt

dátum mellett szerepel, hogy Kaei (a cikkben Kayei) 7. évének, 3. havának, 3. napján kötötték a szerződést.⁴⁵ A júniusi szerződéstervezetnél is szerepel az irat datálása, ott Ka-wing császár 7. évét írták. Fontos az is, hogy itt megemlítik, hogy az uralkodó alatt aligha érthető világi uralkodó, mert ő a kormányzás első évében van. Talán a sógunról (a cikkben seogoin) beszélnek, vagy szellemi uralkodóról.⁴⁶ Az általam vizsgált korszakban ekkor merült fel először ez a kérdés.

Az augusztus 27-ei számban írnak arról, hogy a Mississippi gőzfregatt ápr. 8-án Kanagavába (a cikkben Canagara), Kis-Edoba (Kis-Yeddo, mai nevén Kavagoe⁴⁷), majd onnan Simodába ment, a második kikötőbe, amit megnyitnak az amerikaiak előtt, ami egy kevésbé fontos hely, tiszta és széles utcákkal, de nem rendelkezik megfelelően felszerelt üzletekkel. Az érkezőket számos koldus zaklatta és az egyetlen említésre méltó épület egy nagy templom volt. Simoda lesz a szénlerakat és a japánok megígérték, hogy gondoskodnak a gazdag készletekről.

Május 3-án elhagyta a gőzös Simodát és 4 napi út után érkeztek meg Hakodatéba (szövegben Khakodate), a harmadik és a legszebb, kereskedelem számára nyitott kikötőbe. A város nagyobb, mint Simoda és lakosai tevékenyebbnek tűnnek. A kikötő minden évszakban 200 hajó számára nyújthat biztonságot, fa, víz és hal áll nagymértékben rendelkezésre. Útközben sok bálnát láttak, és a város, ahol ezekre az állatokra legfőképp vadásznak, olyan közel fekszik, hogy kétség nélkül egyik fő állomása lesz a bálnavadászoknak.⁴⁸

A szeptember 15-ei számban szerepel a vizsgált korszakban először Japán a tartalomjegyzékben önálló pontként. Az egy hasáb hosszú cikkben ismét olvasható egy beszámoló, ezúttal Simodáról és Hakodateről: Simodának 2000 lakosa van, az utcák tiszták és

követnek el, japán hatóságok letartóztatják őket, majd átadják a kapitányuknak, kapnak kis földet is, ahol halottaikat temethetik el (október 8. 2694.). Perry végül megérkezett, az angol flotta Japánba tart (október 29. 2948.), erről november 14-én is írnak (3123.). Stirling admirális Nagasakiban volt hat hétig még augusztus végén és szeptemberben, kereskedelmi szerződés miatt, illetve figyelmeztette a japánokat, hogy ne segítsenek az orosz hajóknak (december 15. Abendblatt 1142.), megkötötték a szerződést, ami hasonlít az Egyesült Államokéra, britek számára is megnyitják Simodát és Hakodatét. A tárgyalás kezdetben nem ment zökkenőmentesen, japánoknak meg kellett várni az engedélyt a fővárosból (december 17. 3480.).

A hollandok is igyekeznek, mert az amerikaiak nagyon előretörtek (október 28. Abendblatt 989.) és helyre kell állítani a tekintélyt (november 3. Abendblatt 1005. és november 8. Abendblatt 1020.).

Olvashatunk egy hosszú, terjengős levelet az orosz udvarból is, amelyben minden oroszok ura figyelmezteti a japánokat a veszélyre, természetesen minden érdek nélkül, nincs már szükség a bezárkózásra sem. A levelet Nagaszakiban Putyatyin adta át (november 18. 3169-3170.).

Az év további részében még 4 számban említik meg Japánt, a francia résznél is (december 20. 3516., december 24. 3586., december 25. 3604., december 30. 3658.).

⁴⁵ Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 191. szám (1854. augusztus 11.) 2146. 1854. március 3. = Kaei 7. év. 3. hó. 3.

⁴⁶ Abendblatt der oesterreichisch-kaiserlichen Wiener Zeitung, évf. n. 146. szám (1854. június 28.) 580.

⁴⁷ Koedo-Kawagoe, <http://www.koedo.or.jp/foreign/english/index.html> 2014.04.15.

⁴⁸ Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 205. szám (1854. augusztus 27.) 2297.

szélesek, az üzletek nem tűntek nagyon érdekesnek, dohányt, seprűt, kendőt, legyezőket, hüvelyes növényeket és egy fajta pálinkát lehetett kapni. Sok kolduló japán vette őket körül, majd rátért a szöveg a japán asszonyokra, akik többnyire kedvesek és hasonlóan öltöznek, mint a kínaiak. Mindnek szép fehér foga van, amit valamivel feketére festenek, miután férjhez mennek. A városban a legszebb, amit láttak egy templom volt, amit nagy luxussal rendeztek be. Ír a város fekvéséről is. Ezután rátér Hakodatéra, aminek 6000 lakosa van, komolyabbnak tűnik a kereskedelem, de még nem kapott engedélyt a beszámoló írója, hogy felkeresse a várost. Véleménye szerint olyan hely lesz az óceán északnyugati oldalán, mint északkeleti felén San Francisco.⁴⁹

Az október 5-ei számban olvasható egy leírás a *Wanderskizzen auf eine Fahrt von New York nach Japan* c. beszámolóból, amit az *Allgemeine Zeitung*ban jelentettek meg. Ebben hakodatei házakról olvashatunk részletesen, amelyek a szerzőt a svájci házakra emlékeztetik, illetve olvashatóak különböző időjárási és katasztrófa megelőzési technikák, amelyekkel a tüzesetektől, illetve az erős szélről védik a házakat. Ezek szerint mégsem elegendők, mert látott olyan égésnyomot, ami legalább 10 házat érintő tűzre utalt.⁵⁰

Véleményem szerint a beszámoló szerzője Wilhelm Heine lehetett, akinek 1856-ban megjelent kétkötetes művének (*Reise um die Erde nach Japan*) második kötetében a Hakotade (a könyvben Hakotade szerepel, ahogy a cikkben is így írja a város nevét) fejezetben néhány további információval kiegészítve ugyanezek szerepelnek.⁵¹

Ahogy korábban utaltam rá, nem ez az egyetlen alkalom, amikor Wilhelm Heine neve szerepel az újságban, ezért a következőkben szeretném röviden bemutatni.

Wilhelm Heine 1827-ben született, festészetet tanult, majd 1849 végén New Yorkba utazott, ahonnan tudományos és diplomáciai céllal Közép-Amerikába küldték, ahol rajzolás mellett, növények, madarak és hüllők gyűjtésével, kereskedelmi kapcsolatok létesítésével foglalkozott. Visszatérve New Yorkba találkozott Matthew Perry-vel, és felajánlotta, hogy rajzolóként csatlakozik a Japán expedícióhoz, de mivel fegyveres konfliktusra számítottak, így csak katonákkal terveztek utazni, emiatt Perry elutasította az ajánlatot. Ez nem akadályozta meg

⁴⁹ Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 221. szám (1854. szeptember 15.) 2463.

⁵⁰ Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 238. szám (1854. október 5.) 2663.

⁵¹ *Wilhelm Heine: Reise um die Erde nach Japan an Bord der Expeditions-Escadre unter Commodore M.C. Perry in den Jahren 1853, 1854 und 1855 unternommen im Auftrage der Regierung der Vereinigten Staaten. I-II. Otto Purfürst. Leipzig, 1856. II. 59-60.*
http://books.google.hu/books?id=Vq8UAAAAQAAJ&printsec=frontcover&dq=inauthor:%22Wilhelm+Heine%22&hl=hu&sa=X&ei=m9JU9eVBcnNygOlmILgDA&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false 2014.04.12.

Heine-t, belépett az amerikai haditengerészetbe és egy korábbi munkatársa közbenjárására Perry parancsnoksága alá rendelték. Perry felmentette kötelezettségei alól, így az út teljes időtartalma alatt készíthetett rajzokat és tudományos feljegyzéseket. A Japánban töltött időt is arra használta, hogy megismerje Edot és több kirándulást is tett a környéken. Perry-vel kétszer, majd önállóan – Perry hazaindulásával egy időben – egy harmadik alkalommal is visszatért Japánba, ezután átkelt a Csendes-óceánon és 1855-ben tért vissza New Yorkba, majd kiadta rajzait, feljegyzéseit. Átfogó kétkötetes műve 1856-ban jelent meg Lipcsében és New Yorkban, *Reise um die Erde nach Japan an Bord der Expeditions-Escadre unter Commodore M. C. Perry in den Jahren 1853, 1854 und 1855, unternommen im Auftrage der Vereinigten Staaten* címen. Ezt holland és francia nyelvre is lefordították. Részt vett még egy expedícióban, amelynek az volt a célja, hogy felmérjék a Kalifornia, Kína és Japán közti legbiztonságosabb útvonalat a Csendes-óceánon. Ezután visszatért szülőhazájába, lefordította és kiadta művét erről az útról *Die Expedition in die Seen von China, Japan und Ochotsk unter Commando von Commodore Colin Ringgold und Commodore John Rodgers, im Auftrage der Regierung der Vereinigten Staaten, unternommen in den Jahren 1853—1856* címmel. 1860-ban jelent meg *Japan und seine Bewohner. Geschichtliche Rückblicke und ethnographische Schilderungen von Land und Leuten* című könyve. A porosz kormány meghívására rajzolóként csatlakozott a kelet-ázsiai expedícióhoz, 1860 szeptemberében érkezett Edoba, ahol 5 hónapon keresztül kirándult és tanulmányozta a japánok mindennapi életét. Erről több rajz és fotó is készült. Az amerikai események miatt azonban úgy döntött, hogy Ázsiából nem Európába, hanem Amerikába tér vissza, ahol részt vett a polgárháborúban az Unió oldalán, de ez nem akadályozta meg abban, hogy két kötetes művet állítson össze az utolsó nagy útjáról, ami 1864-ben Lipcsében jelent meg és az *Eine Weltreise um die nördliche Hemisphäre in Verbindung mit der ostasiatischen Expedition in den Jahren 1860 und 1861* címet kapta. A polgárháború után Párizsban, majd Liverpoolban volt az Egyesült Államok követe. Németország megalakulása után Drezdában telepedett le, ahol barátai segítségével rendezte és kiadta a japán útjáról készített további műveit, amelyek 1873 és 1880 között jelentek meg *Japan, Beiträge zur Kenntniß des Landes und seiner Bewohner* címmel. Könyvein kívül hazai és külföldi újságokban jelentetett meg leveleket, cikkeket az utazásairól. 1885 októberében halt meg.⁵²

⁵² Hantz, V.: Wilhelm Heine i. m.

Visszatérve a Wiener Zeitungban megjelent hírekhez, a következő az október 17-ei számban olvasható. Ebben a számban írnak arról, hogy egy gazdag kaliforniai, Silas E. Burrows Japánba utazott. Véleménye szerint a japánok ateisták, imádságuk tárgyává vagy a szellemi japán császárt vagy egy másik japánt választanak. Régen ismertek egy Kínában is uralkodó, ehhez hasonlító vallást, de az utóbbi időkben eltávolodtak egy magasabb rendűben való hittől.⁵³ A cikkből látható, hogy Burrows valószínűleg tudott arról, hogy a japán császár szellemi vezetői státusszal rendelkezett.

Október 18-án egy Perry által írt telegramot olvashatunk, amelyben beszámol Simoda és Hakodate kikötőjéről, amelyeket kényelmesen lehet használni, főleg Hakodatét dicséri. Figyelmes fogadtatásban részesültek, olcsó áron jutottak hozzá a szükséges fához, vízhez, minden egyébhez, de mivel a japánok nem esznek állati ételeket, nem is árulnak ilyeneket a piacon, így hiányzott a hús. Néhány tisztnek és matróznak megengedte a partraszállást, ők vadásztak, halat fogtak, templomokat, üzleteket és más helyeket kerestek fel. A tisztek térképeket rajzoltak a kikötőkről, a partvonalról, több természeti dolgot is gyűjtöttek és ez a gyűjtemény gyorsan nő. Hivatalos japán személyeknek vacsorát adott a hajója fedélzetén.⁵⁴

November 28-án egy rövid összefoglalóban szerepel, hogy Hakodate talán később Kanton és Sanghaj lakói számára menekülési lehetőséget kínálhat a meleg évszak elől.⁵⁵

December 17-én szerepel, hogy a jelenlegi császárt Kae-hee-nek hívják, és hogy a röviddel ezelőtt elhunyt császár 6 éves uralkodásával a japánok olyan elégedettek voltak, hogy már most elhatározták, hogy az új kormány ezzel nem szakítja meg a kronológiai kapcsolatot, és a jelenlegi császár első uralkodási évét hetediknek nevezik.⁵⁶

⁵³ Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 248. szám (1854. október 17.) 2796.

⁵⁴ Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 249. szám (1854. október 18.) 2813.

⁵⁵ Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 284. szám (1854. november 28.) 3269.

⁵⁶ Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 301. szám (1854. december 17.) 3480.

6. 1855 - Jevfimij Vasziljevics Putyatyin és a nagy földrengés

6.1. Vasárnapi Újság 1855

A Vasárnapi Újság 1855-ös évfolyamában olyan japán témájú cikkeket találtam, amelyek nem szerepelnek sem Lévai Gábor, sem Buda Attila művében. Az utóbbi furcsa abból a szempontból, hogy a könyv végén található illusztrációk között megtalálható az a kép, amit a cikkhez mellékeltek.

Az 1855-ös évfolyam 42. számában Dr. Hegedüs⁵⁷ által írt *A nagyvilág népei - Népismereti tanulmányok* című cikksorozatban külön foglalkozik a japánokkal a 4. cikkben.⁵⁸ A cikk mellett egy kép is szerepel, elsőként a Japánról szóló írások között, amin egy lovas látható. A japán nevek, helyek, szavak átírása még messze nem egységes a magyar újságban sem, így Dr. Hegedüs majdnem 3 oldalnyi hosszú leírásában a dsapan-t használta, sőt a lábjegyzetbe beleírta, hogy nem a portugál írásmód és a német kiejtésű Japan a megfelelő. Cikkében hivatkozik *Heinrich Karl Wilhelm Berghaus: Die Völke des Erdballs* c. 2 kötetes művére, ami 1845-1847 között jelent meg.⁵⁹ Az újságban szereplő illusztrációt is a könyvben található képek egyike után rajzolták, az eredeti a *Die Völke des Erdball* 1 kötetében található a 138. és a 139. oldal között, több más japánokra vonatkozó illusztráció mellett.⁶⁰ Mindkettő megtalálható a dolgozat 11. fejezetében.

Dr. Hegedüs is az eddigi hosszas elzárkózással kezd, illetve azzal, hogy az amerikaiak kereskedelmi szerződést kötöttek velük, amelyről már annyit írtak az újságok, hogy az olvasók bizonyára örömmel ismerkednek meg velük. Itt akár utalhatott a Wiener Zeitungban megjelent cikkekre is.

⁵⁷ Dr. Hegedüs nem tüntette fel a keresztnévét, de Szinyei József műve alapján arra a következtetésre jutottam, hogy Hegedüs Lajos Candid írhatta a cikket, aki jogi doktorátust szerzett miniszteri tanácsos volt és a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. Az 1850-es években a Vasárnapi Újságban németből fordított ismeretterjesztő cikkeket közölt. *Szinyei József: Magyar írók élete és munkái*. [Hornýánszky Viktor császári és királyi udvari Könyvnyomda] Budapest 1891.

Hegedüs Lajos Candid: <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/h/h07922.htm> 2013.04.19.

⁵⁸ *Dr. Hegedüs: A nagyvilág népei - Népismereti tanulmányok - IV. Dsapanok*. Vasárnapi Újság, 2. évfolyam 42. szám (1855. október 28.) 336-338.

⁵⁹ *Heinrich Karl Wilhelm Berghaus: Die Völke des Erdballs nach ihrer Abstammung und Verwandtschaft, und ihren Eigenthümlichkeiten in Regierungsform, Religion, Sitte und Tracht : Mit einhundertundfunfzig naturgetreuen colorirten Abbildungen*. I-II. Muquardt. Brüssel-Leipzig 1845-1847.

1861-es új kiadás 1. kötete

http://books.google.hu/books?id=6NArAQAAMAAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false 2014.04.12.

1847-es kiadás 2. kötete

http://books.google.hu/books?id=210LAQAIAAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false 2014.04.12.

⁶⁰ *Berghaus, H.: Die Völke I. i. m. 138-139.*

A japánok országukat Niefon-nak nevezik, európaiaktól eltérő, de annál érdekesebb műveltségre tettek szert, és a mongol népekhez tartoznak, sőt „ennek legjelesb nemzeteinek egyike.” Ezek után a testfelépítésükről, és a minden utazó által dicsért erkölcsi sajátosságaikról a becsület fontosságáról ír, jellemük előnyeiről, majd árnyoldalairól, de „ha botlott is, nem nehéz őt az erény útjára téríteni, mert az igazságot, ha nem is kellemes, szívesen hallja...”. Büszkéek magukra, a külföldieket megvetik, életüket bármilyen apróságért is képesek kockáztatni és nem hagyják, hogy halálos ítéletet bitó hajtva végre, inkább egy jó lakoma után „hasát felmetszi s látnoki nyugalommal leheli ki szellemét,” ami viszont csak a katonáknak, nemeseknek és főuraknak megengedett. Bemutatja az öltözköket, kiegészítőikkel együtt, a legyezőről is hosszasan ír. Szívesen tanulnak, sok az írástudó és az iskola is, ezen kívül röviden beszámol katonaságról, fegyverekről, időszámításról, kézművességről, a földművelésről, bányászatról, gyakori földrengésekről, házakról, kertekről, falvak felépítéséről, a forgalmas országutakról, a vallásról, a társadalmi osztályokról, rendészetről, adókról, politikai rendszerről. Dr. Hegedűs leírja helyesen, hogy a fő hatalom nem a császár, hanem a katonaság fővezérének kezében van, elsőként a Vasárnapi Újságban.

A fő árnyoldalnak azt találta, hogy a teaházakban és a fürdőkben nagyon sok ledér nőszemély található „kik itt foglalkozásukat olly szemtelenséggel üzik mint sehol e világon...”. Megemlíti az első európaiakat, akik az országban korábban jártak, a kereszténység terjesztését és az idegenek kitiltását, ami alól csak a kínaiakat, koreaiakat és a hollandokat mentették fel mostanáig. Néhány hibától eltekintve a szerző valóban széleskörűen és nagyon érdekesen mutatja be a magyarországi olvasóközönségnek Japánt.⁶¹

Sokáig ez az egyetlen írás, ahol helyesen írták le a Vasárnapi Újságban, hogy kinek a kezében van az ország vezetése és hogy ez a személy nem a császár.

Az 1855-ös évfolyamban több, konkrétan Japánról szóló írás nincs, de 44. számban Ordódi István Károly: Thea című cikkében azt írja, hogy a „Dsapán s a csinai birodalom déli részei azon országok, melyekben a thea legjobban terem. [...] Dsapánnak is csak déli részében bir fontossággal a thea művelése.”⁶²

Ebben az évben a Nagyvilág képekben című folyóiratban jelent meg még három cikk a japán szokásokról, Európa és Japán viszonyáról és az észak-amerikaiak Japánban témában.⁶³

⁶¹ Dr. Hegedűs: Dsapanok i. m.

⁶² Ordódi István Károly: Thea. Vasárnapi Újság. 2. évfolyam 44. szám (1855. november 4.) 351.

⁶³ Buda A. szerk: Messziről felmerülő i. m. 193-217.

6.2. Wiener Zeitung 1855

Az 1855-ös évfolyamban szintén minden hónapban szerepelt Japán a Wiener Zeitungban, összesen 44 alkalommal. Az év első felében főként külpolitikai hírek jelentek meg⁶⁴ ismeretterjesztő szempontból, illetve a Vasárnapi Újság tematikájába illeszthető első érdekességet a május 4-ei számban olvashatjuk. Ebből kiderül, hogy Perry expedíciójának anyagait ki fogják adni, a dokumentumok, térképek, tudományos részek, rajzok három kötetet töltenek meg, Perry-nek pedig 18 hónapra lesz szüksége, hogy átdolgozza a nyilvánosság számára.⁶⁵ Erről írnak az április 6-ai számban is.⁶⁶

Április 28-án szerepel először hír a nagy japán földrengésről, amelyben elsüllyedt az orosz Diana nevű fregatt. Május 1-jén írnak erről részletesebben: a földrengés károkat okozott Oszakában (a cikkben Ohosaca), Simodában és Edoban (a cikkben Yeddo). Az orosz Diana legénységét kimentették, egy amerikai fregatton vannak Csiba (a cikkben Hiba) mellett, 30 mérföldre Simodától, és a japánoktól is megkapnak minden támogatást.⁶⁷ Ezt megerősítik a május 8-ai számban, Oszaka (itt Chosaca), illetve többet megtudunk a Dianáról is: 1 óra alatt 43-szor fordult körbe, mikor a tenger visszahúzódott megfeneklett, másnapra sikerült helyreállítani, de a szél kirántotta és elsüllyedt. Egy matróz életét veszttette.⁶⁸

Hosszabb leírás olvasható a földrengésről az Abendblatt május 16-ai számában. A cikk elején olvasható, hogy Simodánál volt földrengés, amely egyike az amerikai-japán kereskedelmi

⁶⁴ *Hollandia*: várják vissza azt a hajót, amely a kereskedelmi szerződés hosszabbításáról ment tárgyalni Japánba, elvileg sikeresen (Wiener Zeitung, 1855. január 10. 77.). Ezt megerősítik később, barátsággal fogadták őket Nagaszakiban (Nangasaki), a legrégebb európai szövetségesnek nevezték őket, több kikötőt megnyitnak számukra, valószínűleg Simodát és Hakodatét (Hakkodadi), megkapják azokat az előnyöket, amiket az amerikaiak is (január 27. Abendblatt 87.). Ugyanez szerepel a február 2-ai számban is (292.), illetve még az, hogy ennek következtében különleges követet küldenek a japán császárhoz további tárgyalások folytatására, visznek ajándékokat is (február 9. Abendblatt 128.). A szerződésről részletesen a február 25-ei számban írnak (514.). Érdekes, hogy a ratifikálástól a nagy távolság miatt eltekintettek, életbe lép, amint a két fél aláírta Nagaszakiban. A holland király vállalja a közvetítést más országok népei és a japán császár között konfliktus esetén (február 25. 514.) A két követről írnak a március 4-ei számban is. (586.)

Nagy-Britannia: egy rotterdami újságban olvasható egy előző év október 25. kelt jelentés, amely szerint több angol hajó tartózkodik Nagaszakinál, ahol az angol admirális háromszor találkozott a helyi kormányzóval, majd visszatértek Hongkongba (január 19. Abendblatt 59.). Később szerepel, hogy az angol-japán szerződés értelmében a japán császár kap egy gőzhajót, erre 10.000 fontot szánnak (február 23. 492.).

Említés szinten szerepel április 22-én a kínai résznél (1100.).

Egyesült Államok: Február 21-én ratifikálták az amerikai-japán kereskedelmi szerződést (április 28. 1161.), ez olvasható a május 1-ei számban is (1190.).

⁶⁵ Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 54. szám (1855. március 4.) 584.

⁶⁶ Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 82. szám (1855. április 6.) 930.

⁶⁷ Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 103. szám (1855. május 1.) 1190. További hírek ebből a számból: A Diana fedélzetén tartózkodó Putyatyin szerződést kötött a japánokkal, amely szerint Nagaszaki, Simoda és Hakodate (Hakodadi) kikötőjét megnyitják. Egy francia hajó is Simodába érkezett januárban Hongkongból, fedélzetén két japánnal.

⁶⁸ Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 109. szám (1855. május 8.) 1263.

szerveződés által megnyitott kikötőknek, majd írnak a város fekvéséről is. Az észak-amerikai gőzös elhozta a szerveződés ratifikált változatát és január utolsó napjaiban Simoda kikötőjébe hajózott. A város romhalmazzá változott, és az orosz Diana fregatt tisztjeitől a következőt tudták meg a katasztrófáról: a fregatt akkor a Simodai-öbölben volt, az amerikaiak központja, Eiland sziget mellett. P. (Putyatyin) a fedélzeten tartózkodott, aki szerződést kötött a japánokkal, ezt akarták lezárni. A földrengés után olyan zavaros lett a víz, hogy 30 perc alatt 43-szor fordult körbe a hajó. A horgony és a horgonykötél úgy szaladt le, mint a pókfonál. Olyan erős volt a rengés, hogy senki nem bírt talpon maradni a fedélzeten és mindenki szédült. A tenger olyannyira visszahúzódott, hogy csak 8 lábnyira volt a fregatt a vízben, pedig 21 láb normális esetben. Mikor a tenger visszatért ötször nagyobb lett a normálisnál, amikor ismét visszahúzódott már csak 4 lábnyi víz marad a hajónál, így a leszakadt horgony kiállt vízből. A hullámok olyan erősek voltak, hogy az eredeti horgonyzó helyről messze rántotta a hajót. A tisztek féltek, hogy a tengerfenék meghasad, vulkanikus erők törnek ki és elnyelik a hajót, de ez nem történt meg. Miután megállt a hajó, látták, hogy a hajótöke és a kormánylapát elsodródott, és víz tört be. Sikertelenül próbálták betömni a lyukat és a következő nap a vitorla segítségével mélyebb vízbe jutottak. A rengések ismétlődtek, de már nem olyan erősen, mint előző nap. Hoztak egy újabb kormánylapátot, és kijavították a többi kárt is, amennyire lehetett. Az idő derülté vált és megpróbálták a hajót a Simodai-öbölből egy másikba vontatni, ami jobbnak tűnt a teljes javítómunkálatok elvégzésére. Végül száz japán csónakot béreltek, amik húzták a hajót. Eleinte jól ment, de aztán az erős szél miatt fel kellett adni a próbát. A tisztek és a legénység csónakokba szállt és elhagyta a hajót. Csak a ruháik voltak náluk, és a súlyosan sérült hajó eltűnt a szem elől. Az orosz legénység Csibába ment, Simodától 30 angol mérföldre lévő városba, ahol vendégszeretettel fogadták őket. A Powhatan (US) kapitánya küldött háromhavi ellátmányt és ruhákat. Év elejéig akartak maradni Japánban és remélik, hogy utána lesz lehetőségük visszatérni Oroszországba.⁶⁹

A legénység és Putyatyin admirális tartózkodási helye, hazajutási kísérlete, ennek megíúsulása és további kalandjaik a későbbiek folyamán is foglalkoztatták az újságírókat.⁷⁰

⁶⁹ Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 116. szám (1855. május 16.) 451.

⁷⁰ A legénység egy részét sikerült Kamcsatkába juttatni, de másik részük Putyatyin admirálissal Edoban ragadt egy időre. Egy amerikai hajó fedélzetén próbáltak volna Kamcsatkába jutni, megfelelő honoráriumért cserébe, de két francia hajó feltűnésre megakadályozta ezt, így az amerikai hajó végül az oroszok nélkül indult el Japánból (Wiener Zeitung, 1855. augusztus 1. 2055., augusztus 2. 2063., augusztus 14. Abendblatt 744.). A szeptember 14-ei számban írtak arról, hogy Putyatyin és 150 fő eljutott Petropavlovszkba, ahonnan tovább utaztak, úgyesen elkerülve két angol hajót (szeptember 14. Abendblatt 843.). Október 1-jén szerepel az események és a megíúsult orosz területre jutás mellett, hogy az angol hírek szerint már az Amurnál járt, egy amerikai újság szerint viszont még Japánban volt augusztusban (október 1. csak Abendblatt 898.). A november 20-ai esti számban újabb összefoglaló szerepel a történetekről, Putyatyin hollétéről, illetve írnak arról is, hogy a legénység másik része egy amerikai zászló alatt futó brémai hajón próbált volna hazajutni, de az angolok elfogták és

Az év további részének külpolitikai híreinek országokénti összefoglalása a lábjegyzetben olvasható,⁷¹ a 1855. év nyarának első ismeretterjesztő jellegű cikke a június 10-ei számban jelent meg, ahol a Kamcsatkáról szóló leírásnál szerepel Szahalin szigete, amelynek déli felén japánok élnek, és erről a területről, illetve az itteni kikötőből lehet az Egyesült Államokba, Japánba és Kamcsatkába hajózni.⁷²

Ismét felmerül említés szinten W. Heine neve, aki tanulságos cikkeket küldött Japánból, és a Mississippivel tett további útvjáról is beszámolt. Ennél többet ekkor még nem írtak róla.⁷³

Október 5-én szerepel egy Rickomartz nevű japán születésű ember, aki tolmácsként szolgált Elliot kapitány Sibylle nevű 40 ágyús hajóján. Rickomartz a cikk szerint az elhunyt Dr. Gützlaff⁷⁴ első feleségének tanítványa volt.⁷⁵

Hongkongba vitték őket (november 20. Abendblatt 1062.). Az elfogott legénységet angol-francia hajókra osztották szét (november 30. 3229.). Később írnak arról is, hogy hogyan került a brémai hajó ebbe a történetbe, illetve tudni, hogy Putyatyin már úton van Szentpétervárra (december 2. 2154.). Szerepel még később is 1856. január 31-i esti számban (104.), és az 1856. április 8-ai esti számban is (324.). Erről az útról Putyatyin később írt (1856. augusztus 30. 2547.), meg is jelent, de semmi újat nem tartalmazott, az út diplomáciai célját viszont nem hozták nyilvánosságra (1856. szeptember 13. 2684.)

⁷¹ Az angol résznél írják, hogy a japánokkal kötött szerződésnek hasonlítania kell a többi országgal kötöthöz, kivéve Kínát és Hollandiát (Wiener Zeitung, 1855. május 25. 1462.), a Stirling által ősszel kötött szerződés ennek eleget tesz, és az amerikai szerződése előnyös az angolok számára is. Palmerston-nak nincsenek információi az orosz-japán szerződésről (május 27. 1449.). Az angol-francia hajóraj Japánon keresztül az Amur torkolatához tart, Kamcsatkába (május 29. 1464. és június 1. Abendblatt 498.). Az egyik francia hajó megsérült a japán partoknál, Sanghajba ment javításra (augusztus 29. Abendblatt 792.), az egyesített flottáról augusztus végéig nincs további hír, csak annyi, hogy egy angol és egy francia hajó csatlakozni fog még hozzájuk (augusztus 31. 2305.). Szeptember 12-én megint írnak a megsérült francia hajóról, illetve arról, hogy az angol admirális visszatéréskor Simodánál hajótörést szenvedett, japánok fogadták be (szeptember 12. 2412.)

Hollandia: Július 31-én olvasható egy jelentés összefoglalása, amely a hollandok közreműködését emeli ki, az amerikai szerződés megkötése kapcsán, amit az amerikaiak meg is köszöntek. A cikk német szerzőjét zavarta a túlradó dicséret, mert nyilvánosság számára úgy kell kommunikálni az egész helyzetet, hogy a hollandok ne tűnjenek vesztesnek (július 31. Abendblatt 693-694.).

Június 16-án a Japánba tartó holland királyi követek Jávánál voltak (augusztus 29. Abendblatt 792.). Később többet is írnak erről: két hadigőzös indult Japánba, amiből az egyiket valószínű szintén ajándéknak szánják, a kapitány, a tisztek és a legénység tagjai kedvező feltételek mellett, egy ideig japán szolgálatban lesznek, hogy megtanítsanak mindent, ami a gőzhajózással kapcsolatos, mert ezek iránt a japánok egy éve nagy érdeklődést mutattak. Az ajándék hajó is bizonyíték arra, mennyire fontos a holland kormányoknak, hogy a haditengerészet jelenlegi állapotában is uralják a mezőnyt. Úgy tűnik, hogy újabb ajándékok küldését is előkészítették (szeptember 16. 2450.). Nagy megrendelést adtak le a japánok fegyverekre és egyéb felszerelésekre, mindent a legújabb hadi modell szerint (november 11. 3029.).

Amerika: A San Francisco-ból érkező japán hírek szerint a simodai császári kormányzó kiadott egy kiáltványt, amiben megvonja az amerikaiak a Japánban való tartózkodási engedélyét, kivéve hajótörés, vagy nagyon rossz idő miatti partra kényszerülés esetén. Amerikai hajók utasaira vonatkozóan mostanság kezdték ezt bevezetni, nem léphetnek partra. Egy amerikai hadihajó parancsnoka egy fenyegető hangú levélben válaszolt a kormányzónak, kifogásolva ezt az igazságtalanságot. Következményekről is beszél, amennyiben konfrontálódna az USA-val, olyan leckét kapnak, mint Mexikó (november 3. 2950.). A szerződés az amerikaiak szerint a japánoknak el kell ismerniük (november 9. 3009.).

⁷² Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 137. szám (1855. június 10.) 1563. és Abendblatt, évf. n. 145. szám (1855. június 26.) 579.

⁷³ Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 225. szám (1855. szeptember 21.) 2501.

Október 6-án olvasható a következő hosszabb beszámoló Japánból, amely szerint az amerikaiak letelepedtek az egyik kereskedelmi kikötőben, de nem szívesen látják őket a japánok. Egy tiszt a Winchester-ről a következőket írja a levelében Hakodatéból, július 18-án: a japán táj nagyon szép, különösen Nagasaki, amelynek nevét először írják jól. Simodában (Simida a cikkben) nagyon jók a lakkáruk. Néhány amerikai letelepedett ott, de a helyiek nem akarják, hogy ott maradjanak. Rizs 4 ½ Den. Pr. Pfund-ba kerül. Minden élelmiszert a kormány szállít. A hivatalnokok gondosan átveszik a dollárunkat és megfizetik az embereket, akiktől vásárolunk, a saját pénzükben. Nagyon nehéz japán érmét egyáltalán látni, és ha valaki egyet is megmutat, azt titokban teszi. Férfiaknak, nőknek és gyerekeknek ugyanaz a fürdőháza – nem tudtam nem benézni, ami őket mulattatta, de úgy tűnt, hogy nekik teljesen rendben volt. A japán hivatalnokok nagyon szeretik a sört és a misebor jól esik nekik. Szébbek, mint a kínaiak.⁷⁶

Ahogy láttuk korábban, a fürdők említés szinten szerepeltek a Vasárnapi Újságban is, ugyanebben az évben az október 28-ai számban, bár ott a szerző hivatkozott a konkrét műre, amiből dolgozott.

További érdekesség ebből az évből az október 30-ai esti számban jelent meg, amelyben egy Európát bejáró örmény hercegről írnak, aki a címei között számon tartja, hogy ő Japán fejedelme is, sok egyéb más között.⁷⁷

A december 2-án megjelent számból kiderül, hogy a japán lakosok még mindig nem akarnak az idegenekkel kapcsolatba kerülni, illetve, amibe az idegenek bele akarnak kezdeni, azok nagy nehézségekbe ütköznek.⁷⁸

⁷⁴ Herman Schlyter: Karl Friedrich August Gützlaff (1803-1851), első német lutheránus misszionáriusként Kínában. Neue Deutsche Biographie: <http://www.deutsche-biographie.de/sfz24590.html> 2014.03.18.

⁷⁵ Abendblatt, évf. n. 229. szám (1855. október 5.) 916.

⁷⁶ Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 238. szám (1855. október 6.) 2670.

⁷⁷ Abendblatt, évf. n. 250. szám (1855. október 30.) 998.

⁷⁸ Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 285. szám (1855. december 2.) 2154.

7. Összegzés

A bevezetőben megfogalmazott céloknak megfelelően mindkét folyóirat 1855-ös évfolyamával eljutottam a vizsgált korszak utolsó Japánnal kapcsolatos híréig. Láthattuk, hogy magyar, valamint osztrák részről ez idő alatt közvetett forrásokból dolgoztak a szerzők még nem történt meg a közvetlen kapcsolatfelvétel. Törekvések már voltak ekkor is, de az Osztrák-Magyar Monarchia és a Japán közötti szerződés megkötéséig, ami az utolsó egyenlőtlen szerződés volt, még 1869-ig várni kellett.⁷⁹

A cikket szerzőket a legtöbb esetben nem ismerjük, a Wiener Zeitung egyik beszámolójának forrását a *Reise um die Erde nach Japan* című könyv alapján sikerült azonosítani: Wilhelm Heine-től származik, de ez nem szerepel az újságban. A Vasárnapi Újsággal kapcsolatban kicsit szerencsésebb helyzet áll fenn, két szerző is feltűntette a nevét valamilyen formában, vagy a teljeset, vagy a vezetéknevét, de utóbbi esetet is lehetett azonosítani.

A Vasárnapi Újságban, ebben a két évben 2-2 hír jelent meg Japánnal kapcsolatban, ezek a megnyitásával hozhatóak kapcsolatba, illetve foglalkoztak a japán néppel és szokásaikkal. Ahogy korábban is írtam, Dr. Hegedűs 1855-ös cikkében említette, hogy sokat írtak az újságok a kereskedelmi szerződésről. Mivel ebben az évben és az előzőben is csekély volt a magyar nyelvű sajtóban az ezzel kapcsolatban megjelent hírek száma, így utalhatott a német nyelvű sajtóra is, továbbá az, hogy konkrétan hivatkozik egy korábban, német nyelvterületen megjelent könyvre igazolhatja azt a feltevésemet, hogy német nyelvterületről származó forrásokból dolgozhattak a szerzők, de ennek igazolásához további kutatómunka szükséges.

A Wiener Zeitung-ban megjelent hírekről elmondható, hogy főként külpolitikai témájúak, de szerepelnek olyanok is, amelyeket a Vasárnapi Újság tematikájába lehet illeszteni, ezeket is ekkor még közvetett források alapján írták. Az 1854-es évben a cikkek és beszámolók főleg a megnyitással kapcsolatban jelentek meg, illetve a városok leírásával foglalkoznak, amelyek kikötői a szerződés szerint beengedik az amerikai hajókat, míg az 1855-ös évben főként a földrengéssel és annak hatásával foglalkoznak, amiben az orosz Diana fregatt és legénysége is érintett volt.

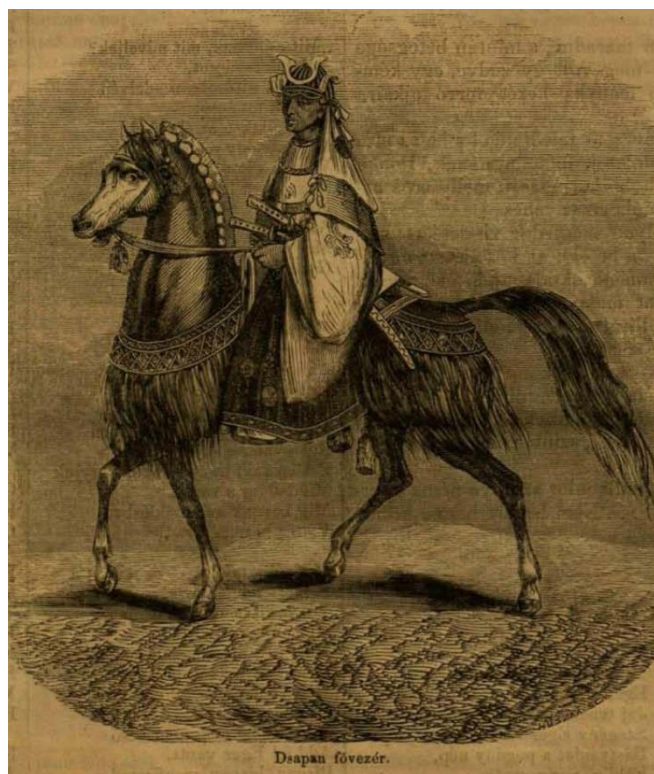
A későbbiek folyamán egyre többféle témában írtak Japánról a Vasárnapi Újságban és a Wiener Zeitungban is, a hírek száma is megnő a nyitásnak köszönhetően. Ezek további ismertetésére a szakdolgozatomban kerül sor.

⁷⁹ Szerdahelyi István: Az Osztrák-Magyar Monarchia és a Japán Császárság között 1869. évi október 18-án kötött kereskedelmi szerződés. In: Tanulmányok a magyar-japán kapcsolatok történetéből. Szerk. Farkas Ildikó – Szerdahelyi István – Umemura Yuko – Wintermantel Péter. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2009. 33.

8. Képek

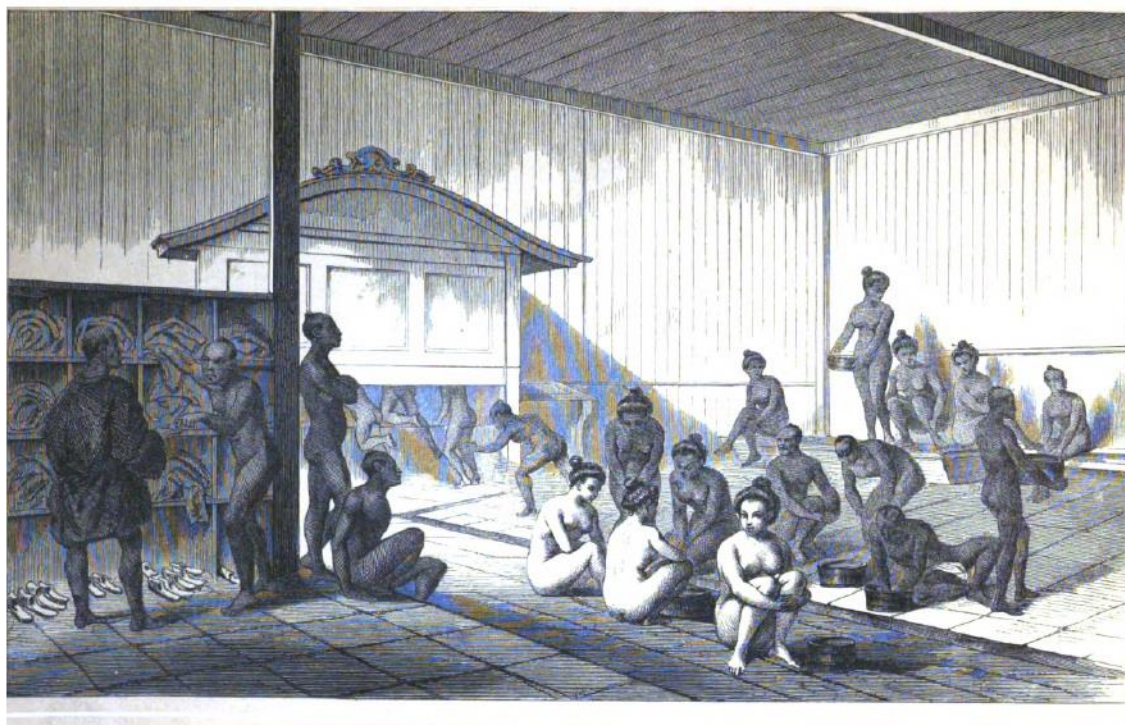
1. kép: Japán generális

2. kép: Dsapan fővezér

3. kép: Tárgyalás: Perry és a japán hivatalnokok

4. Nyilvános fürdő Simodában

9. Bibliográfia

9.1. Források

Apáczai Csere János: Magyar Encyclopaedia. Kritérium könyvkiadó. Bukarest 1977.

Berghaus, Heinrich Karl Wilhelm: Die Völke des Erdballs nach ihrer Abstammung und Verwandtschaft, und ihren Eigenthümlichkeiten in Regierungsform, Religion, Sitte und Tracht : Mit einhundertundfunzig naturgetreuen colorirten Abbildungen. I-II. Muquardt. Brüssel-Leipzig 1845-1847.

1861-es új kiadás 1. kötete

http://books.google.hu/books?id=6NArAQAAIAAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summy_r&cad=0#v=onepage&q&f=false 2014.04.12.

1847-es kiadás 2. kötete

http://books.google.hu/books?id=210LAQAAIAAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summy_r&cad=0#v=onepage&q&f=false 2014.04.12.

Golovnyin, Vaszilij Mihajlovics: Memoirs of a captivity in Japan, during the years 1811, 1812 and 1813 with Observations on the country and the people I-III. Printed for Henry Colburn and Co. London 1824.,

<https://archive.org/search.php?query=creator%3A%22Golovnin%2C+Vassilii+Mikhailovich%22> 2014.04.10.

Heine, Wilhelm: Reise um die Erde nach Japan an Bord der Expeditions-Escadre unter Commodore M.C. Perry in den Jahren 1853, 1854 und 1855 unternommen im Auftrage der Regierung der Vereinigten Staaten. I-II. Otto Purfürst. Leipzig, 1856.

http://books.google.hu/books?id=Vq8UAAAAQAAJ&printsec=frontcover&dq=inauthor:%22Wilhelm+Heine%22&hl=hu&sa=X&ei=_m9JU9eVBcnNygOlmILgDA&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false 2014.04.12.

Lévai Gábor: Japán magyar könyvészete. Egyetemi Keletázsiai Intézet. (Keletázsiai dolgozatok) Budapest, 1943.

Messziről felmerülő vonzó szigetek. I. Japánról szóló, magyar nyelvű ismertetések a kezdetektől 1869-ig. Szerk. Buda Attila. (Pagoda és Krizantém) Ráció kiadó. Budapest 2010.

Zur Geschichte der Kaiserlichen Wiener Zeitung, 8. August, 1703-1903. [név nélkül] Kommissionsverlag. Druckerei der kaiserlichen Wiener Zeitung. Wien 1903.
<http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno-plus?aid=wzj> 2014.03.23.

9.2. Szakirodalom és internetes források

Austria-Forum: Wiener Zeitung, [http://austria-forum.org/af/AEIOU/Wiener Zeitung](http://austria-forum.org/af/AEIOU/Wiener_Zeitung)
2014.03.23.

The Chambridge History of Japan (1-6.) 5. kötet: The Nineteenth Century. Szerk. Marius B. Jansen. Cambridge University Press. New York-Melbourne-Madrid-Cape Town-Singapore-Sao Paulo-Delhi 2007.

Eurotopics: Wiener Zeitung:

http://www.eurotopics.net/en/home/medienindex/media_articles/?frommedia=65879
2014.03.23.

Farkas Ildikó: Japán megjelenése Magyarországon a XIX-XX. század fordulóján. In: Tanulmányok a magyar-japán kapcsolatok történetéből. Szerk. Farkas Ildikó – Szerdahelyi István – Umemura Yuko – Wintermantel Péter. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2009. 63-88.

Hantzsch, Viktor: Peter Bernhard Wilhelm Heine. Allgemeine Deutsche Biographie
<http://www.deutsche-biographie.de/sfz28920.html> 2014.03.18.

Jansen, Marius B.: The Making of Modern Japan. The Belknap Press of Harvard University Press. Chambridge-Massachusetts-London England 2002.

Koedo-Kawagoe, <http://www.koedo.or.jp/foreign/english/index.html> 2014.04.15.

A magyar sajtó története 1705-1982. I-II/2. Főszerk: Szabolcsi Miklós. Akadémiai kiadó. Budapest, 1979-1985. II/1. A Vasárnapi Újság (1854-1921),
<http://mek.oszk.hu/04700/04727/html/index.html> 2014.02.06.

Pantzer, Peter: Japan und Österreich-Ungarn. Die diplomatischen, wirtschaftlichen und kulturellen Beziehungen von ihrer Aufnahme bis zum Ersten Weltkrieg. (Beiträge zur Japanologie 11.) Institut für Japanologie. Wien 1973.

Ratzel: Georg Heinrich Freiherr von Langsdorff. Allgemeine Deutsche Biographie, <http://www.deutsche-biographie.de/sfz61240.html> 2014.04.10.

Schlyter, Herman: Karl Friedrich August Gützlaff (1803-1851). Neue Deutsche Biographie: <http://www.deutsche-biographie.de/sfz24590.html> 2014.03.18.

Stamprech, Franz: Die älteste Tageszeitung der Welt. Druck und Verlag der Österreichischen Staatsdruckerei. Wien 1977.

Szababölcsészeti, Betűtípusok, Gót betűk, http://mmi.elte.hu/szababolcseszeti/index.php?option=com_tanelem&id_tanelem=378 2014.03.23.

Szerdahelyi István: Az Osztrák-Magyar Monarchia és a Japán Császárság között 1869. évi október 18-án kötött kereskedelmi szerződés. In: Tanulmányok a magyar-japán kapcsolatok történetéből. Szerk. Farkas Ildikó – Szerdahelyi István – Umemura Yuko – Wintermantel Péter. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2009. 44-63.

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. [Hornyánszky Viktor császári és királyi udvari Könyvnyomda] Budapest 1891. <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/index.htm> 2013.04.19.

Totman, Conrad: Japán története. Osiris kiadó, Budapest 2006.

Walter, Heinz: Adam Johann von Krusenstern. Neue Deutsche Biographie, <http://www.deutsche-biographie.de/sfz46459.html> 2014.04.10.

Wiener Zeitung: http://anno.onb.ac.at/info/wrz_info.htm 2014.03.23.

Wiener Zeitung: http://www.onb.ac.at/ausb/pro7/pt6/info/wrz_info.htm 2014.04.14.

Wilkinson, Endymion: Japan versus the west. Image and Reality. Penguin books, London England-New York N.Y. USA 1990.

9.3. Folyóiratok

9.3.1. Vasárnapi Újság

<http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?id=30> 2014.04.16.

Páhk Albert: Vasárnapi Újság: Ismertető.

<http://epa.oszk.hu/00000/00030/ismerteto.html> 2013.04.19.

1854.

Vasárnapi Újság, 1. évfolyam 1. szám (1854. március 5.),

Házassági szokások Japánban. Vasárnapi Újság, 1. évfolyam 14. szám (1854. június 4.)

Hogy áll a világ? – I. Az amerikaiak Japánban. Vasárnapi Újság, 1. évfolyam 18. szám (1854. július 2.)

1855

Dr. Hegedűs: A nagyvilág népei - Népismereti tanulmányok – IV. Dsapanok. Vasárnapi Újság, 2. évfolyam 42. szám (1855. október 28.)

Ordódi István Károly: Thea. Vasárnapi Újság, 2. évfolyam 44. szám (1855. november 4.)

9.3.2. Oesterreichisch kaiserliche Wiener Zeitung

<http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=wrz> 2014.04.16.

1854

Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 21. szám (1854. január 25.)

Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 38. szám (1854. február 14.)

Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 46. szám (1854. február 23.)

Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 49. szám (1854. február 26.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 50. szám (1854. február 28.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 62. szám (1854. március 14.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 86. szám (1854. április 11.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 102. szám (1854. április 28.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 125. szám (1854. május 25.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 127. szám (1854. május 27.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 137. szám (1854. június 8.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 164. szám (1854. július 11.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 180. szám (1854. július 29.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 184. szám (1854. augusztus 3.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 191. szám (1854. augusztus 11.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 192. szám (1854. augusztus 12.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 205. szám (1854. augusztus 27.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 221. szám (1854. szeptember 15.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 224. szám (1854. szeptember 19.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 233.szám (1854. szeptember 29.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 238. szám (1854. október 5.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 241. szám (1854. október 8.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 248. szám (1854. október 17.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 249. szám (1854. október 18.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 259. szám (1854. október 29.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 272. szám (1854. november 14.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 276. szám (1854. november 18.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 284. szám (1854. november 28.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 301. szám (1854. december 17.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 303. szám (1854. december 20.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 307. szám (1854. december 24.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 308. szám (1854. december 25.)
Wiener Zeitung, [151. évfolyam] 312. szám (1854. december 30.)

1855

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 8. szám (1855. január 10.)
Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 16. szám (1855. január 19.)

Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 28. szám (1855. február 2.)
Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 46. szám (1855. február 23.)
Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 48. szám (1855. február 25.)
Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 54. szám (1855. március 4.)
Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 82. szám (1855. április 6.)
Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 96. szám (1855. április 22.)
Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 101. szám (1855. április 28.)
Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 103. szám (1855. május 1.)
Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 109. szám (1855. május 8.)
Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 116. szám (1855. május 16.)
Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 124. szám (1855. május 25.)
Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 126. szám (1855. május 27.)
Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 127. szám (1855. május 29.)
Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 137. szám (1855. június 10.)
Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 181. szám (1855. augusztus 1.)
Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 182. szám (1855. augusztus 2.)
Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 207. szám (1855. augusztus 31.)
Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 217. szám (1855. szeptember 12.)
Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 221. szám (1855. szeptember 16.)
Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 225. szám (1855. szeptember 21.)
Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 238. szám (1855. október 6.)
Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 261. szám (1855. november 3.)
Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 266. szám (1855. november 9.)
Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 268. szám (1855. november 11.)
Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 283. szám (1855. november 30.)
Wiener Zeitung, [152. évfolyam] 285. szám (1855. december 2.)

9.3.3. Abendblatt der oesterreichisch-kaiserlichen Wiener Zeitung

1854

Abendblatt, évf. n. 59. szám (1854. március 13.)

Abendblatt, évf. n. 62. szám (1854. március 16.)

Abendblatt, évf. n. 82. szám (1854. április 10.)

Abendblatt, évf. n. 146. szám (1854. június 28.)
Abendblatt, évf. n. 248. szám (1854. október 28.)
Abendblatt, évf. n. 252. szám (1854. november 3.)
Abendblatt, évf. n. 256. szám (1854. november 8.)
Abendblatt, évf. n. 284. szám (1854. december 15.)

1855

Abendblatt, évf. n. 22. szám (1855. január 27.)
Abendblatt, évf. n. 32. szám (1855. február 9.)
Abendblatt, évf. n. 125. szám (1855. június 1.)
Abendblatt, évf. n. 145. szám (1855. június 26.)
Abendblatt, évf. n. 174. szám (1855. július 31.)
Abendblatt, évf. n. 186. szám (1855. augusztus 14.)
Abendblatt, évf. n. 198. szám (1855. augusztus 29.)
Abendblatt, évf. n. 211. szám (1855. szeptember 14.)
Abendblatt, évf. n. 225. szám (1855. október 1.)
Abendblatt, évf. n. 229. szám (1855. október 5.)
Abendblatt, évf. n. 250. szám (1855. október 30.)
Abendblatt, évf. n. 266. szám (1855. november 20.)

9.4. Képek forrása

1. kép: Japán generális

Heinrich Karl Wilhelm Berghaus: Die Völke des Erdballs nach ihrer Abstammung und Verwandtschaft, und ihren Eigenthümlichkeiten in Regierungsform, Religion, Sitte und Tracht : Mit einhundertundfunfzig naturgetreuen colorirten Abbildungen. I-II. Muquardt. Brüssel-Leipzig 1845-1847. 138-139. között.

Internetes elérést lásd feljebb.

2. kép: Dsapan fővezér

Dr. Hegedűs: A nagyvilág népei - Népismereti tanulmányok - IV. Dsapanok. Vasárnapi Újság, 2. évfolyam 42. szám (1855. október 28.) 336-338.

3. kép: Tárgyalás: Perry és a japán hivatalnokok

Heine, Wilhelm: Reise um die Erde nach Japan an Bord der Expeditions-Escadre unter Commodore M.C. Perry in den Jahren 1853,1854 und 1855 unternommen im Auftrage der Regierung der Vereinigten Staaten. I-II. Otto Purfürst. Leipzig, 1856. II. kötet 76-77. oldal közölt.

Internetes elérést lásd feljebb.

4. kép: Nyilvános fürdő Simodában

Heine, Wilhelm: Reise um die Erde nach Japan an Bord der Expeditions-Escadre unter Commodore M.C. Perry in den Jahren 1853,1854 und 1855 unternommen im Auftrage der Regierung der Vereinigten Staaten. I-II. Otto Purfürst. Leipzig, 1856. II. 34-35. oldal közölt.

Internetes elérést lásd feljebb.